

Zimování vodních ptáků v Brně

Karel Hudec, Ivana Kožená

Města se stávají v posledních desetiletích útočištěm nejen zimujících kosů, zvonků, hrdliček a havranů, ale i ptáků vodních. Tam, kde městem protéká velký vodní tok nebo kde město lemují břehy jezera nebo moře, je zimování vodních ptáků známo již dávno: racci, labutě, lisky a různé druhy kachen se zdržují na nezamrzajících vodách a těží z přítomnosti člověka hlavně potravně: vždy se najdou ochotné ruce, které buď přinesou kus chleba, nebo vyhodí různé odpadky na dosah ptačích zobáků. Do potravy zasáhne někdy i člověk nepřímou, např. eutrofizací či oteplením vod a tím zvýšeným množstvím potravy ve vodě nebo prodloužením doby její dostupnosti v nezamrzajících vodách. Důležitým činitelem v celém průběhu zimování je samozřejmě vzrůstající bezpečnost ptáků v těchto místech, kde zpravidla vůbec nejsou vystaveni pronásledování člověkem.

Brno je pro možnosti života vodních ptáků krajinným útvarem značně macešským, ale snad právě proto jsou tu podmínky určující a ovlivňující možnosti zimování těchto ptáků lépe pozorovatelné. Jedinou větší vodní plochou je údolní nádrž Brněnské přehrady u Kníniček. Ta je však od časného jara do pozdního podzimu vystavena rekreačnímu tlaku tak silnému, že na březích i ve vodě je doslova hlava na hlavě. Proto je tu možné spatřit větší počet vodních ptáků zpravidla pouze v pozdním podzimu, do každoročního zámruzu. Síť vodních ploch tvoří ve městě jen dvě řeky, stékající se přímo pod městem — Svitava a Svratka. Svitava je po celé délce značně úzká, do 20 m šířky, se břehy na většině toku dávno zregulovanými a napřímenými a vesměs pobřežními komunikacemi dobře přístupnými. Proto je výskyt vodních ptáků na Svitavě v zimě velice řídký: je omezen na několik potápek a divokých kachen v úsecích pod splavy nebo pod místy vyústění teplých odpadních vod z továren; jen ojediněle se vyskytnou na Svitavě i jiné druhy ptáků, jako lisky, slípky zelenonohé nebo z kachen hoholii.

Vodním ptákům tedy v zimě zbývá v Brně pouze tok řeky Svratky. Ta je značně širší než Svitava, zhruba mezi 20—40 m. Délka jejího toku mezi Brněnskou přehradou a soutokem se Svitavou je 16 km. Na této délce bylo např. uprostřed zimy 1978/79 zjištěno celkem 1223 ptáků: 1094 divokých kachen, 51 lysek, 36 slípek zelenonohých, 21 potápek malých, 15 čírek obecných, 2 racci chechtaví a 4 labutě velké.

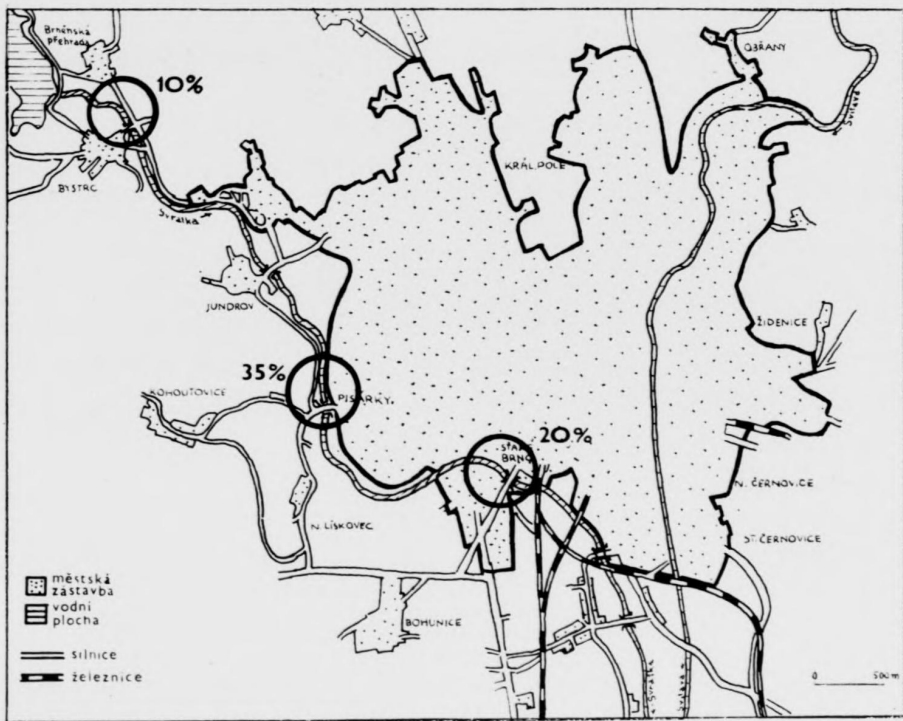
Občas se však vyskytují i jiné druhy, jako jsou čírky, polák velký nebo i zrzo-

hlávka. Až dlouho do zimy a opět brzy zjara tu přeletují pravidelně rackové chechtaví. Zimují tu každoročně skorci, ledňáčci a ojediněle konipasí horští, nehledě na pěnkavy a červenky, které v pobřežních křovinách a náplavech pod nimi nalézají zřejmě dostatek potravy.

Rozdělení ptáků na řece zůstává trvale značně zachovávané. Jsou určité úseky, kde se vodní ptáci pravidelně soustřeďují, zatímco další úseky zůstávají téměř opuštěné. K prvním patří zejména úseky nikdy nebo téměř nikdy nezamrzající, jako je úsek přímo pod výpustí z Brněnské přehrady nebo úseky bezprostředně nad a pod splavy. Důležité pro výskyt kachen je zejména utváření břehů: nejlepší jsou břehy členité, nepřístupné pro člověka. Patří k nim zejména úsek v Pisárkách pod splavem u Kamenného mlýna až po Riviéru, kde na pouhém 0,6 km² zimuje zhruba 30—40 % celé zimní populace vodních ptáků. Ptáci se tam shromažďují především na levém břehu, kde se pod kamennou strnou hrází oploceného pozemku vodáren vytvořily křovité porosty a hlinité náplavy. Přítom lidský ruch na protějším břehu s průchodní cestou ptákům vůbec ne-

vadí. Počet ptáků je vyšší také při mostech, kde lidé ptákům často házejí potravu. Oblíbená místa, zejména kachen a racků, jsou i výtoky kanálů do řeky; v této tekutině se ptáci s oblibou čvachtají. Zcela kanalizovaný úsek Svratky na Starém Brně s vysokými kamennými hrázemi ptáci kupodivu také dosti často využívají: občas tu zimují i labutě, které jsou zvlášť oblíbeným objektem vykrmování, a na potravě, jež jim lidé házejí, se naučily přiživovat se i divoké kachny. Pro ptáky je důležitý i režim vody v řece: některé úseky, především právě starobrněnský „kanál“, je více navštěvován tehdy, když je voda v přehradě zadržována pro elektrárnu; tím je stav v řece velmi nízký a celé dno se stane dobře přístupné.

Nakonec ještě jedna zvláštnost: mezi kachnami na Svratce se objevila také specifická forma. Tmavá, někdy až černá kachna s bílým hrdlem. Údajně pochází tento typ ze zkřížení kachny divoké s kachnami domácími. Jen někteří ptáci jsou takto tmaví, u značného počtu jedinců, zejména samic, se však projevuje vliv zkřížení v tmavším zbarvení kachny jinak téměř normálního vzhledu.

Přezimování potápky černokrké v ČSSR

Jiří Hudeček

První údaje o možném přezimování potápky černokrké (*Podiceps nigricollis* Brehm) byly shrnuty v 1. díle věnovaném ptákům ve Fauně ČSSR. (Hudec K., Černý W. et al. 1972: Ptáci - Aves. Díl 1. Fauna ČSSR, sv. 19, Academia, Praha.) Samostatný příspěvek věnovaný této problematice pak v roce 1975 v Časopise

Slezského muzea uveřejnil Kondělka. Všechny tyto údaje doplňuji vlastním zjištěním přezimování potápky černokrké na rybníce Nový Stav v Rychvaldě, okres Karviná takto:

zima 23. 2. 1974 1 exemplář
1973—1974 9. 3. 1974 1 exemplář

zima 5. 1. 1975 2 exempláře
1974—1975 11. 1. 1975 3
12. 1. 1975 3
25. 1. 1975 3
1. 2. 1975 3
8. 2. 1975 3
9. 2. 1975 1
1. 3. 1975 1